

CEZAYİR'DE OSMANLI DÖNEMİNE AİT BİR ESER: KASBAH BERRANİ CAMİİ*

Fatih KUYUCUOĞLU**

Öz: Afrika kıtasının yüz ölçümü en fazla ülkesi Cezayir, tarih boyunca birçok uygarlık ve devlete ev sahipliği yapmıştır. Akdeniz çevresinde konumlanan Cezayir ve Anadolu arasında günümüze kadar daima siyasi ilişkiler kurulmuş, sanatsal ve kültürel etkileşim süregelmiştir. Cezayir halkı, 1519 yılında gönderdiği bir mektup ile Osmanlı hâkimiyetini kendi isteğiyle kabul etmiş ve 1830 yılına kadar imparatorluğa bağlılığını sürdürmüştür. Üç yüz yılı aşkın zaman diliminde dönemin üslup ve mimari anlayışına göre farklı amaç ve kullanımlar için yapılar inşa edilmiştir. Şehirlerde, Osmanlı dönemindeki imar faaliyetlerinin çeşitliliği ve çokluğu gözle görülmektedir. Osmanlı kent dokusunun ana karakterini oluşturan cami odaklı mimari gelişim, Osmanlıya bağlı varlığını sürdüren Cezayir'de de benzer özelliklerle karşımıza çıkar. İki kültür arasındaki mimari etkileşim daha çok plan, kitabe, taç kapı, minare, kubbe, mahfil gibi mimari öğelerde ve malzeme-teknikte kendisini gösterir. Ayrıca kemer, kavsara, niş, ikiz kemer, çini süsleme, kubbe kasnağı, dilimli kubbe gibi yapı unsurlarındaki etkileşimler de dikkati çeker. Bu dönemde başkent Cezayir'de Kasbah denilen bölgede birçok yapı inşa edilmiştir. Berrani Camii, bu örnekler arasında yerini alır. Çalışmamızdaki eser; plan, mimari, malzeme-teknik ve süsleme özellikleri bakımından ayrıntılı bir şekilde tanıtılıp kapsamlı bir değerlendirme yapılarak Anadolu Türk mimarisi çerçevesinde etkileşimleri ve önemi ortaya konulacaktır.

Anahtar kelimeler: Osmanlı İmparatorluğu, Anadolu, Akdeniz, Cezayir, Berrani Cami, kültürel ilişki, sanatsal etkileşim.

An Ottoman Era Monument in Algeria: Kasbah Berrani Mosque

Abstract: Algeria, the largest country in square meters in Africa, historically hosted numerous civilizations and states. Situated on the Mediterranean, Algeria has always maintained political, artistic and cultural interactions with Anatolia. In 1519, the Algerian people voluntarily accepted Ottoman rule and remained loyal to the empire until 1830. Over the course of more than three centuries,

* Atıf Bilgisi / Citation: Kuyucuoğlu, F. (2025). Cezayir'de Osmanlı Dönemine Ait Bir Eser: Kasbah Berrani Camii. *Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, (42), 77-106.

Geliş ve Kabul Tarihleri / Date of Arrival and Acceptance: 03.07.2024 - 26.03.2025

Bu makale Turnitin benzerlik programı ile kontrol edilmiştir. / This article was checked with Turnitin.

Yazarlar aşağıdaki bilgilendirmeleri yapmaktadırlar / The authors provide the following information

Araştırma ve Yayın Etiği / Research and Publication Ethics: Bu çalışmada Committee on Publication Ethics (COPE) kapsamında uyulması belirtilen tüm kurallara uyulmuştur.

Yazarların Katkı Oranı / Authors' Contribution Rate: Bu makale tek yazarlıdır.

Açıklama: Bu makale, Prof.Dr. Murat ÇERKEZ danışmanlığında tarafımda hazırlanmakta olan "Cezayir'deki Osmanlı Mimarisi" başlıklı doktora tezinden üretilmiştir.

** Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Sanat Tarihi Bölümü doktora öğrencisi.
E-posta: fatihkuyucu20@hotmail.com, ORCID: 0000-0001-8719-3682.

different structures were built for different purposes, reflecting the architectural styles of the time. The diversity and abundance of Ottoman construction is evident in the urban centers. The mosque-centered architectural development characteristic of the Ottoman urban structure is also present in Algeria, which remained under Ottoman influence. Architectural interactions between the two cultures are prominently seen in elements such as plans, inscriptions, monumental gates, minarets, domes, galleries, and construction materials and techniques. Influences are also evident in structural elements such as arches, niches, twin arches, ceramic decorations, dome drums, and ribbed domes. During the ottoman period, many structures were built in the Kasbah area of the capital, Algiers, including the Berrani Mosque. This study will present the mosque in detail in terms of its plan, architecture, materials, techniques and decorative features, providing a comprehensive evaluation within the framework of Anatolian-Turkish architecture in order to reveal its interaction and significance.

Keywords: Ottoman Empire, Anatolia, Mediterranean, Algeria, Berrani Mosque, cultural relations, artistic interaction.

Giriş

Bu çalışmada Cezayir'in Osmanlı İmparatorluğuna bağlı olduğu dönemde başkent Cezayir'de inşa edilen Berrani Camii mimari, malzeme-teknik ve süsleme özellikleri açısından incelenerek eserin cami mimarisindeki yeri ve önemi anlatılarak tanıtılması amaçlanmıştır.

Kasbah denilen bölge, günümüzde başkent Cezayir'de bulunan ve tarihi kent dokusunun merkezini oluşturan bir tepe üzerine konumlanmıştır (Fotoğraf 1-2). Kale, kuzeyde sahil şeridinden güneye doğru devam eden yamacın en yüksek noktasına kurulmuştur. Dönemin yönetim merkezini (sarayı) içinde barındıran iç kale (ahmedek) ve onu dıştan kuşatarak sahil şeridine kadar uzanan dış surlar, şehir merkezini oluşturur (Fotoğraf 3). Bu bölgeye dönemin ihtiyaçlarına göre inşa edilen yapıların bazıları günümüze kadar ulaşabilmiştir. Bunlar çarşı, dükkân, konut, balıkhane, liman, cami, hamam, askeri kışla, saray, çeşme, türbe gibi farklı türde yapılardır. İç kale ise bey sarayı, cami, tophane, hamam, kışla, barınaklar, mescit ve çeşme gibi unsurların bulunduğu bir yaşam merkezidir (Fotoğraf 4). Aynı zamanda devletin idare merkezi ve beyin ikametgahı olan iç kale, bu bölgenin çekirdeğini (merkezini) teşkil eder (Dursun, 1993, ss. 497-499).

Fotoğraf 1. Sahildeki Yeni Camii minaresinden tarihi Kasbah Bölgesine kuzeyden bakış.

Fotoğraf 2. Berrani Camii minaresinden sahile bakış.

Fotoğraf 3. Başkent Cezayir Kasbah'daki dış surlar.

Eser başkent Cezayir’de tarihi Kasbah denilen bölgede kalenin doğu sur duvarının dışında, doğu kale kapısının ön tarafında, Muhammed Taleb Caddesinde ve doğuya meyilli bir arazide yer alır. Şehre gelen yabancıların barınabileceği bir alt kat ve harim kütesini ihtiva eden bir üst kat ile birlikte iki katlı fevkani bir yapıdır.

Cami, 1653 yılında inşa edilmiştir (Devoulx, 1870, s. 234; Hac Saeed, 2015, s. 78; Farhi, 2017, s. 42). Kitabede ismi geçen Hüseyin Bey’in, eseri onarım mı yaptırdığı ya da yeniden inşa mı ettirdiği tam olarak belirlenememektedir (Tütüncü, 2013, ss. 347-348). Ancak bu tarihin El Berrani kelimesi Arapça “*dış*”, “*dışarı*¹” anlamına gelmektedir. Cami, konum itibarı ile kalenin hemen dışında yer aldığından adının da buradan kaynaklandığı anlaşılmaktadır. Önceki dönemlerde şehre gelen yabancıların salgın hastalık taşıma ihtimallerine karşı şehre yani kaleye hemen alınmadığı ve belli bir süre karantinada tutulduktan sonra alındığı bilinmektedir. Bu sürede yabancıların kalabilmeleri ve ibadet edebilmeleri için alt kat barınma (karantina), üst kat ise cami olarak planlanmıştır. Yapı adından da anlaşılabacağı üzere kalenin dışında, kapı açıklığının takriben yirmi metre doğusunda yer alır. Ayrıca kale içerisinde girişten hemen sonra bey ve şehir halkı için inşa edilmiş bir cami daha bulunmaktadır.

¹ Berrani kelimesinin Arapça sözlük anlamı <https://tr.glosbe.com/tr/ar/Berran%C3%AE> (erişim tarihi 06.05.24).

Fotoğraf 4. Berrani Camii konumunu gösteren uydu görüntüsü Kaynak: 07.02.2024 tarihinde <https://www.google.com/maps/place/Mosqu%C3%A9+El+Berrani> adresinden erişildi.

Cami günümüze sağlam bir şekilde ulaşmakla birlikte mevcut izlerden zaman içerisinde çeşitli müdahaleler gördüğü anlaşılmaktadır. Ziyaretimiz sırasında yeni bir onarım çalışması devam ettiğinden eser ibadete ve ziyarete kapalı durumda idi². Caminin vaktiyle doğu ve batı cephelerdeki kapı açıklıklarının yukarısında yer alan ancak günümüzde her ikisi de Cezayir Ulusal Eski Eserler ve İslam Sanatları Müzesinde bulunan iki mermer levha üzerindeki Arapça yazılı onarım kitabeleri bulunmaktadır. Kitabelere göre eserin 1818 yılında son Osmanlı Dayısı Hüseyin Bey tarafından genişletildiği tespit edilebilmektedir. Ayrıca Cezayir’in Fransızlar tarafından 1830 yılında işgal edilip Osmanlı Türk hakimiyetine son verilmesinin ardından askerlerin konakladığı bir kışlaya çevrilmiştir. Yapı 1839 yılında “*Saint Croix*” veya “*Kutsal Haç*” adını alarak Katolik kilisesine dönüştürülmüştür (Devoulx, 1870, s. 235, Ben-Hamouche, 2019, s. 1³, Hac Saeed, 2015, s. 83, Farhi, 2017, s. 43). 1962 yılında Fransız işgalinin sona ermesiyle tekrar aslına uygun şekilde cami işlevi kazandırılmıştır.

Yapının 1818 yılı yazılı iki adet kitabesi günümüze ulaşmıştır. İlk kitabesi enine dikdörtgen mermer bir levha üzerine altı kartuş şeklinde nesih hat ile Arapça

² Bölgeye ziyaretimiz 2 Ekim 2022 tarihinde gerçekleşmiştir. Camiyle aynı avlu içerisinde caminin güneydoğu kısmında imamın evi yer alır. İmam evine kuzeydoğudan bitişik imam tarafından çocuklara dini eğitimin verildiği yüksek duvarları olan düz örtülü süslemesiz tek gözlü bir oda bulunur.

³ Mustafa Ben-Hamouche, (2019, Nisan). Berrani Camii. 10.11.2023 tarihinde <https://ar.wikipedia.org> adresinden erişildi.

yazılıdır. Kitabe metninde “Hayır ve hasenat sahibi es-Seyyid Hüseyin Paşa, - Allah onu en yüce derecelere yükseltsin- (ahirette) Livâu’l-hamd sancağına sahip olan ve şefaate edecek olan Hazret-i Muhammed’in (s.a.v.) şu sözüne sıkıca sarılmıştır: Kim Allah için bir mescid binâ ederse Allah da ona cennette bir ev yapacaktır. Sene: iftihar ve şeref sahibi (Hazreti Muhammed’in) hicretinin 1233’üncü senesi” yazar (Tütüncü, 2013, ss. 347-348). Kitabe metni, mermer levhanın ortasındaki yine enine dikdörtgen ikinci bir panonun içeresine alt ve üst kenarları uzun, yan kenarları oval biçimlenen ince profillerle sınırlandırılmış iki sütun ve üç satır halinde işlenmiştir. Metnin etrafı da kare ve dikdörtgen küçük levhalar halinde kesilmiş mavi zemin üzerine beyaz renkli harflerle “Sabır selamettir. Müjdele ey delikanlı! Sevinç illa ki gelecektir” yazan çinili bir şeritle çerçevelenmiştir (Fotoğraf 5), (Tütüncü, 2013, s. 348). Daha önce batı cephedeki kapı açıklığının yukarısında yer almakla birlikte (Fotoğraf 6), günümüzde Cezayir Ulusal Eski Eserler ve İslam Sanatları Müzesine kaldırılmış olan ikinci bir kitabesi de ilk kitabeyle aynı içeriğe ve görünüme sahiptir (Fotoğraf 7).

Fotoğraf 5. Berrani Camii kitabesi (erişim tarihi 10.11.2023).

(https://ar.wikipedia.org/wiki/%D9%85%D8%B3%D8%AC%D8%AF_%D8%A8%D8%B1%D8%A7%D9%86%D9%8A#/media/%D9%85%D9%84%D9%81:Plaque_Casbah_Berrani_Mosque_20.JPG)

Fotoğraf 6. Berrani Camii güneybatı cepheden genel görünüş, Kaynak: 10.11.2023 tarihinde

https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/0/02/Mosqu%C3%A9_Jamaa_Berrani.jpg adresinden erişildi.

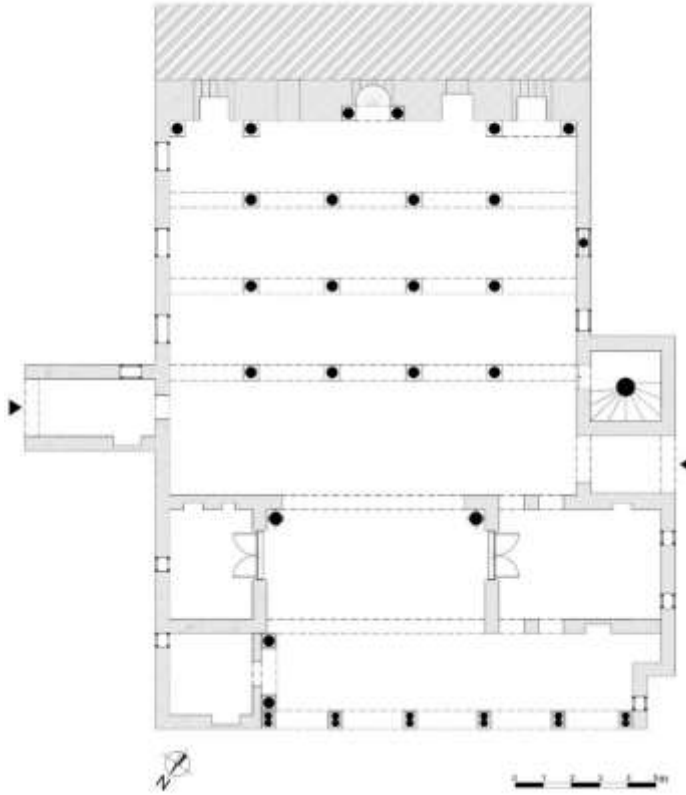
Fotoğraf 7. Berrani Camii güneybatı cephedeki kitabe, 10.11.2023 tarihinde

https://ar.wikipedia.org/wiki/%D9%85%D8%B3%D8%AC%D8%AF_%D8%A8%D8%B1%D8%A7%D9%86%D9%8A#/media/%D9%85%D9%84%D9%81:Plaque_Casbah_Berrani_Mosque_30.JPG adresinden erişildi.

Yapının inşasında düzgün kesme taş, kaba yonu taş, tuğla, mermer, ahşap, cam, alçı ve demir (pencere demir parmaklıkları) kullanılmıştır. Taş beden duvarlarında, tuğla minarede, mermer malzeme ise taşıyıcı ve mihrapta kullanılmıştır.

Cami kuzeydoğu-güneybatı doğrultusunda dikdörtgen plan ve prizmal bir kütleyle sahiptir (Çizim 1). Harim mekânı 14,46 X 13,31 m ölçülerindedir ve mihraba paralel dört sahindan oluşur. On iki mermer sütunla taşınan içten düz ahşap tavanlı dıştan ise sac levha kaplı bir çatıyla örtülüdür. Harime giriş kuzeybatıdaki ana girişten ve kuzeydoğu-güneybatı duvarlarına açılan iki kapıdan sağlanır. Minare, harim kütesinin güneybatı duvarının yaklaşık batı ucunda ve camiye bitişik konumla yerleştirilmiş şerefesi bulunmayan bir unsurdur. Son cemaat yeri kuzeybatıda yer alır ve minarenin de bulunduğu güneybatı kenarına kadar uzanır. Kuzeydoğu ve güneybatı yanları kapalı olmakla birlikte kuzeybatı kenarı altı çifte sütuna oturan yarım daire kemerli bir revak şeklindedir. Ayrıca doğu yanında sonradan bölünmek suretiyle yapıldığı anlaşılan küçük bir oda mevcuttur. Son cemaat yeri ile harim mekânı arasında; ortada kuzeydoğu-güneybatı yönünde dikdörtgen planlı bir giriş ünitesi ile bunun hemen iki yanında kuzeydoğudaki kuzeybatı-güneydoğu, güneybatıdaki kuzeydoğu-güneybatı yönünde dikdörtgen planlı, düz tavan örtülü birer oda mevcuttur.

Arazinin eğiminden dolayı cephelerdeki kot farkı rahatlıkla algılanabilmektedir. Cepheler son derece sadedir. Cephe yüzeyleri çimento harcı ile sıvanarak beyaz badana yapılmış durumdadır. Ancak dökülmüş sıva yüzeylerinden inşa malzemesi belirlenebilmektedir. Buna göre duvarlar çoğunlukla moloz taş örgülü olmakla birlikte köşe bağlantıları düzgün kesme taşlarla sağlanmıştır. Caminin cepheleri esasen asimetrik bir düzenlemeye sahip olup farklılık sergilemektedir. Yapı kütle düzeni itibarı ile kuzeybatı ve güneybatıda iki, güneydoğu ve kuzeydoğuda ise üç kademeli bir görünüş sergiler. Bu kütle tasarımı içerisinde alt kademe barınma mekanları, üst kademe ise harim ünitesi ve örtü sistemi olarak düzenlenmiştir.

Çizim 1. Berrani Camii Planı (Fatih Kuyucuoğlu, 2 Ekim 2022).

Kuzeydoğu cephe kot farkından dolayı iki katlı düzenlenmiş, alt kat mekanlara girişler bu cephede yer almaktadır. Cephenin üst kenarına yakın bir konumla yeşil-beyaz renkli küçük dikdörtgen çini levhalarla oluşturulmuş zikzakların meydana getirdiği ince yatay bir kuşak görülür. Bu kuşağın hemen üst kenarı ince düz bir silmeyle sınırlandırılmış ve bunun da yukarısına tuğlaların sivri köşeleri dışa gelecek şekilde yüzeyden taşkın ve yatay yerleştirilmesiyle bir kirpi saçak (testere dişi) dizisi oluşturulmuştur. Cephe boyunca devam eden kirpi saçak ve renkli çini dizisi cepheye hareketlilik kazandıran plastik bir unsur olarak sadece bu cephede dikkati çeker. Bu kompozisyonun sadece kuzeydoğu cephede kullanılmasının nedeni yapının denize bakan cephesi olması ve alt kattaki barınma ünitelerine girişlerin buradan sağlanması dolayısı ile insanların ilgisinin burada yoğunlaşmasından kaynaklanmaktadır (Fotoğraf 8).

Yapının kuzeydoğusunda, arazinin eğiminden kaynaklanan kot farkı nedeniyle cephede üst katı teşkil eden harim mekanına irtibat sağlayabilmek amacıyla bir

kapı açıklığı bulunur. Kapı, cephe aksı ortalanarak konumlanmış ve büyük bir giriş ünitesi şeklinde düzenlenmiştir. Bu ünite doğu-batı yönünde dikdörtgen planlı ve yaklaşık 3 m cepheden taşıntılı büyük bir kütleyle sahiptir. Giriş kütle, kot farkı nedeniyle zeminden yüksekte olup batı kenarı duvar örgüsünden ibaret üzenkilere oturmaktadır. Doğü kenarı ise sadece bu üniteyi taşıyabilmek amacıyla yapılmış tuğla örgülü büyük bir ayağa yarım daire kemerlerle oturtulmuştur.

Fotoğraf 8. Berrani Camii kuzeydoğu cepheden detay⁴.

Cephenin alt seviyesinde tonoz örtülü dikdörtgen planlı barınma ünitelerine geçişi sağlayan beş kapı mevcuttur. Kapılar her biri yaklaşık eş büyüklükte boyuna dikdörtgen basit birer açıklıktır ve tuğla örgülü sövelere sahiptir (Fotoğraf 9). Kapı açıklıklarının yukarısında kuzeydoğudaki kapıdan itibaren yan yana sıralanan boyuna dikdörtgen küçük üç pencere açıklığı yer almaktadır. Alt kademeyi oluşturan bu kütle, düz yüzeyli ince bir silmeyle sınırlandırılmıştır. Harim kütleline ait ikinci katta toplam beş pencere açıklığı mevcuttur. Pencerelerden üçü cepheden taşıntılı giriş kütleinin güneydoğu yanında ikisi ise kuzeybatı yanında yer almaktadır. Kapıların tamamı boyuna dikdörtgen birer açıklığa sahip olmakla birlikte kuzeybatı yandakiler daha küçük boyutludur (Fotoğraf 10-11).

Kuzeydoğu cephede harim mekanına irtibatı sağlayan giriş kütleinin kuzeybatı kenarı sade bir görünüşe sahip iken güneydoğu kenarında, güneybatıya yakın konumla boyuna dikdörtgen küçük bir pencere açıklığı vardır. Kütleinin kuzeydoğuya yönelen cephesinde kapının çevresi sarı kufeki taş malzemeli ve

⁴ Bu çalışmada kullanılan bütün fotoğraflar tarafımca arazi çalışmaları sırasında çekilmiştir.

yarım daire kemerli büyük bir kapı açıklığı mevcuttur. Kemer, iki yanda profilli başlıklara ve kaidelere sahip birer ayağa oturmaktadır. Üst kenarı profilli silmelerden ibaret bir saçakla sınırlandırılmıştır. Kapı kütesinin ayak, kemer ve kemer köşeliklerindeki bütün yüzeyler oyularak kabartılmış süsleme programına sahiptir. Süslemenin esasını kıvrım dal ve yapraklardan oluşan bitkisel motifler teşkil eder. Ayaklardaki süslemeler bordürlerin üst kenarında birer palmetle son bulur. Ayrıca başlıkların ön yüzlerinde küçük birer rozet ile başlık silmesinin alt kenarında, burmalı bir silme görülmektedir. Kemer kilit taşına altı kollu yıldız çiçeği ile bunun hemen altına da ince profillerle konturlanan bir hilal yerleştirilerek adeta ay-yıldız tasviri işlenmiştir. Süsleme kompozisyonları ince profillerle çerçevelenmiştir (Fotoğraf 12).

Fotoğraf 9. Berrani Camii alt katta bulunan hücrelerin giriş kapı ve pencerelerinden detay.

Fotoğraf 10. Kuzeydoğu cephedeki pencerelerden detay.

Fotoğraf 11. Kuzeydoğu cephe

Fotoğraf 12. Berrani Camii kuzeydoğu kapıdan detay

Güneydoğu cephe daha sade bir görünüşe sahiptir (Fotoğraf 13). Cephe, zeminden yarıya kadar yükselen ve sonradan örüldüğü anlaşılan kalın bir duvarla desteklenmiştir. Cephe yüzeyinde farklı yerlerde eklenen duvar çıkıntıları ve nişler görülür. Duvarı desteklemek için yapıldığı anlaşılan bu asimetrik eklentiler yüzeyde farklılık gösterir. Duvarın alt seviyesinde düzensiz aralıklarla yerleştirilmiş ve fonksiyonları tam olarak belirlenemeyen basit küçük nişler dikkat çekmektedir. Çatı seviyesine yakın konumla yerleştirilmiş tamamı boyuna dikdörtgen dokuz küçük ve iki büyük pencere mevcuttur. İki büyük pencere cephe aksına göre simetrik konumlandırılmıştır. Küçük pencereler ise duvar kenarları ile bu büyük pencereler arasına üçerli olarak simetrik düzenle açılmıştır. Pencerelerin üst kenarları aynı hizada sıralanmıştır.

Fotoğraf 13. Berrani Camii güneydoğu cepheden detay

Güneybatı cephe, görünüş itibarı ile kuzeydoğu cepheyle benzer özellikler sergilemekle birlikte kot farkından dolayı alt kata ait pencere ya da kapı bulunmamaktadır. Bu cephe aynı zamanda kalenin giriş kapısı ile karşı karşıyadır. Cephenin eksenine yaklaşık konumla kare planlı minare kütlesi yer almaktadır. Kütleden itibaren cephede bir kademelenme meydana gelmiştir (Fotoğraf 14). Sıvasız yüzeylerden görülebildiği kadarıyla kesme taş malzemeli olduğu anlaşılan kütle, cami ana külesinden daha yüksek bir gövdeye sahiptir. Mevcut durumdan anlaşıldığı kadarıyla esasen kaide olan kütle aynı zamanda gövdeyi de teşkil edecek şekilde yükseltilmiş ve üst kenarı basit bir şerefe olarak değerlendirilmiştir. Şerefe kısmı sekizgen planla tasarlanmış ve korkulukları tuğla ile örülmüştür (Fotoğraf 15). Günümüzde yer yer dökülen ve restorasyon nedeniyle üzeri kapatılan ancak eski fotoğraflardan varlığı görülen üst seviyede düz bir silmeyle sınırlanan karo çinilerden oluşan pano dizisi minareyi çepeçevre kuşatmıştır. Şerefeye irtibat, çekirdeği ve basamakları taş malzemeli bir merdivenle sağlanmaktadır. Aynı zamanda minare kapısı da harim mekanına açılmaktadır. Şerefenin asli halinde bu şekilde mi tasarlandığı

ya da tarihi belirlenemeyen bir dönemde yıkılıp yeniden mi yapıldığı anlaşılamamaktadır.

Fotoğraf 14. Güneybatı cepheden genel görünüş, (erişim tarihi 10.11.23).
https://upload.wikimedia.org/wikipedia/ar/1/1e/Vue_Casbah_Berrani_Mosque_50.JPG

Fotoğraf 15. Minarenin şerefe kısmından detay

Güneybatı cephe, minare kaidesinden itibaren dik açılı bir kırılma ile kademelenme yapmaktadır. Kaideden itibaren devam eden güneybatı bölümü daha içerlek bir duvar kütesine sahiptir. Ayrıca cephenin kuzeybatı kenarı tekrar küçük bir kırılma ile girintilenmiş ve böylece binanın batı köşesi kısmen kademelendirilmiştir. Cephede ikisi daha içerlek olan güneydoğu bölüm yüzeyinde, ikisi kaide ile aynı düzlemde devam eden duvar yüzeyinde ve biri de kuzeybatı köşedeki kademeli yüzeyde olmak üzere toplam beş pencere mevcuttur. Pencereilerin hepsi boyuna dikdörtgen basit birer açıklığa sahiptir. Güneydoğu uçtaki ilk pencere diğerlerine göre daha büyük boyutludur.

Güneybatı cephede minare kaidesinin hemen kuzeybatı yanında harim ile irtibatı sağlamak üzere yerleştirilmiş bir giriş ünitesi yer almaktadır. Bu giriş ünitesi kuzeydoğu-güneybatı yönünde dikdörtgen planlı, üzeri kirişleme ahşap tavanlı küçük bir hacimden ibarettir. Giriş ünitesi ile kapı açıklığı tamamen beyaz mermer malzemelidir ve boyuna dikdörtgen bir kütle şeklinde düzenlenmiştir (Fotoğraf 16). Kapı, iki yanda duvara bitişik kare kesitli birer ayağa oturan yarım daire kemerli bir açıklığa sahiptir. Ayakların cephe yüzeyinden taşkın başlık ve kaideleri iki kademelidir ve profilli silmelerle hareketlendirilmiştir. Kemer ile ayak yüzeyleri ince profillerle konturlanan madalyonlar içerisinde çiçek kabartmaları ile bezenmiştir. Her bir madalyon ince birer şeritle birbirine bağlanarak düğümlenmiştir. Madalyonların arasındaki yüzeylerde boş kalmayacak şekilde yapraklarla dolgulanmıştır. Hem kemer de hem de ayaklardaki bu süsleme kompozisyonu ince silmelerle çerçevelenmiştir. Kapının üst kenarı iki kademeli bir tepelikle taçlandırılmıştır. Tepeliğin ilk ve üst kademesi aşağı doğru daralan ince silmelerden oluşmaktadır. Alttaki kademe üst kenarı fistolu alt kenarı ise inci dizisinden oluşan ince bir şeritle sınırlandırılmış düz yüzeyli geniş bir silme şeklindedir. Kemer ile bu tepeliği tam eksende birbirine bağlayacak şekilde yerleştirilmiş büyük bir kilit taşı dikkat çekmektedir. Yüzeyden taşkın kilit taşına ucu aşağı doğru yönelen yüksek kabartmalı bir akant işlenmiştir. Kilit taşının üst kenarı yine ince silmelerden ibaret küçük bir tepelikle vurgulanmıştır. Kemer köşeliklerinde süsleme kompozisyonuna zenginlik katacak şekilde simetrik konumla işlenmiş birer hilal motifi görülmektedir (Fotoğraf 17). Kapının bu kadar süslü olması kaleye yönelmesinden ve kaleden camiye girişin bu kapıdan sağlamasından kaynaklanmaktadır. Günümüzde Cezayir Ulusal Eski Eserler ve İslam Sanatları Müzesinde yer alan çini kitabelerden biri vaktiyle bu kapı üzerinde bulunmaktaydı (Fotoğraf 6).

Fotoğraf 16. Güneybatı kapısından detay.

Fotoğraf 17. Güneybatı kapısından süsleme detayı

Kuzeybatı cephe, yol nedeniyle kısmen kot altında kalmıştır. Cephe, diğerlerine göre daha hareketlidir. Son cemaat yeri cepheye hâkim konumlu, beş açıklıklı bir revak şeklinde düzenlenmiştir (Fotoğraf 18). Revak, cepheye hâkim konumlu olmakla birlikte doğu kenarı arkasındaki ünitelerden dolayı düz bir duvar

yüzeyi halinde devam eder. Revak, kuzeydoğu ve güneybatı yanlarda duvarlara bitişik birer, arada ise serbest konumlu dört çifte sütuna oturan yarım daire kemerli beş açıklıktan oluşmaktadır. Sütunlar beyaz mermer malzemelidir. Revak kemerlerini taşıyan bu sütunlar, önlü-arkalı birbirine bitişik bir çift halinde ve araları doldurularak yerleştirilmiştir. Gövdeleri burgulu bu sütunlar düz yüzeyli birer kaide ile uçları volütlü kabartmalarla süslü başlıklara sahiptir. Ayrıca kufeki kesme taştan yapılmış, ön ve arka yüzleri düz, doğu ve batı yanları profilli silmelerle hareketlenmiş ikinci birer kaide ve başlık da dikkati çekmektedir (Fotoğraf 19).

Son cemaat yeri kuzeydoğu-güneybatı yönünde dikdörtgen planlı ve üzeri kirişleme ahşap tavanlı bir hacimden ibarettir. Güneybatı duvarında hemen hemen zeminle bitişik, boyuna dikdörtgen bir pencere açıklığı mevcuttur. Bu pencerenin daha önceki fotoğraflardan hareketle sonradan açıldığı rahatlıkla anlaşılabilmektedir. Mekânın güneybatı köşesi kısmen girintilidir. Bunun güneydoğu yanındaki duvar yüzeyinde dikdörtgen kesitli bir niş bulunmaktadır. Son cemaat yerinin kuzeydoğu kenarında, arkadaki küçük odaya irtibat sağlayan yarım daire kesitli küçük bir açıklık bulunur. Bu açıklığın önüne, buna bitişik olmak üzere yarım daire kemerli ve oldukça zengin alçı süslemelere sahip bir kemer kütlesi yerleştirilmiştir (Fotoğraf 20). Yayı zikzaklı yivlerle biçimlendirilen kemer, iki yanda kamış örgülü ve alçı kaplamalı birer sütuna oturmaktadır. Sütunlar mevcut durum itibarı ile çimento harcı kullanılarak yenilenmiş prizmal birer kaideye sahiptir. Başlıklar dahil olmak üzere kemer ve kemerin yukarısındaki tavana kadar yükselen duvar yüzeyinde alçıdan kalıplama tekniğiyle yapılmış yoğun bir bitkisel süsleme programı görülür. Dekoratif kemerin yukarısındaki duvar yüzeyine yan yana sıralanmış yarım daire kemerli üç pano içerisine ajur tekniği kullanılarak yapılmış geometrik ve bitkisel süslemeli şebekeler kompozisyonun ana unsurunu teşkil etmiştir. Bu panolardan ortadaki iri birer palmet ve rumilerden oluşmakta iken yandakilerde altlı üstlü yerleştirilmiş çok kollu büyük birer yıldız motifinden meydana gelir. Sütun başlıkları, kemer, kemer köşelikleri, panolar ve bunların duvarlara bitişen kenarları, yüzeyinde yine çoğunlukla palmet, rumi ve kıvrım dalların yer aldığı bordürlerle çerçevelenmiştir. Kemer köşeliklerine ayrıca merkezi konumla sekiz kollu birer çiçek motifi işlenmiştir. Dekoratif kemerin hemen yukarısında diğerlerinden farklı olarak araları yine bitkisel süslemeli “*Kelime-i tevhid*” yazan bir bordür uzanır. Süsleme programının en üstündeki mukarnaslı bir bordürle duvar sınırlanmıştır (Fotoğraf 21).

Fotoğraf 18. Son cemaat yerinden genel görünüş.

Fotoğraf 19. Son cemaat yerindeki sütun detayı.

Fotoğraf 20. Son cemaat yerindeki kemer kütlesi

Fotoğraf 21. Son cemaat yerindeki kemer kütlesinden süsleme detayı

Son cemaat yerinin kuzeydoğu yanında, dekoratif süslemeli kapı açıklığından geçilen ve muhtemelen cami görevlilerine ait bir oda mevcuttur. Bu oda kare planlı, kirişleme ahşap tavanlı küçük bir mekandır. Kuzeybatı duvarında eksenden güneybatıya kaydırılmış küçük bir niş mevcuttur. Kuzeydoğu duvarının güneydoğu ucunda ise pencere açıklığı yer alır. Duvarlar sıvalı ve beyaz badanalı sade bir görünüşe sahiptir. Son cemaat yeri ile harim mekânı arasında üç bölümlü bir düzenleme mevcuttur. Bu düzenleme içerisinde kuzeydoğu ve güneybatı yanlarda birer oda yer almaktadır (Fotoğraf 22). Odalara çift kanatlı her birinin yüzeyi enine ve boyuna geometrik panolara ayrılmış ahşap bir kapıyla geçiş sağlanır. Panoların yüzeyleri de baklava dilimleriyle hareketlendirilmiştir. Güneybatıdaki odanın kapısı, karşısındakiyle benzer özellikler taşır. Ancak kuzeydoğudaki kapı açıklığının çevresi örüldüğü için daha dardır. Bu odalardan kuzeydoğu kenardaki kuzeybatı-güneydoğu, güneybatı kenardaki ise kuzeydoğu-güneybatı yönünde dikdörtgen planlıdır. Her ikisi de kirişleme ahşap tavanlı bu odalar caminin müstemilatı olarak kullanılmaktadır. Güneybatı yandaki odanın kuzeybatı ve güneydoğu duvarlarında karşılıklı simetrik yerleştirilmiş ikişer kapı mevcuttur. Ayrıca bu odanın güneybatı duvarında iki pencere yer almaktadır. Ortada yer alan, kuzeydoğu-güneybatı yönünde uzanan dikdörtgen planlı bölüm daha büyük bir hacme sahiptir ve esasen harime geçiş ünitesi niteliğindedir. Bu ünitenin kuzeydoğu ve güneybatı köşelerine küçük birer sütun yerleştirilmiştir. Sütunlar silmeli silindirik birer kaide ile uçları volütlü birer sütun başlığına sahiptir. Başlıkların da üzerinde kandillik olarak kullanılması muhtemel ince ikişer levhadan ibaret birer konsol yer almaktadır (Fotoğraf 23). Buradaki boyuna dikdörtgen büyük bir açıklıktan harim mekanına geçilir (Fotoğraf 24).

Fotoğraf 22. Harimden kuzeybatı bölümüne genel bakış

Fotoğraf 23. Harime geçiše sağlayayan bölümde bulunan sütunçeden detay

Fotoğraf 24. Kuzeybatıdan harime genel bakış

Harim, kuzeybatı-güneydoğu yönünde dikdörtgen planlı ve kirişleme ahşap tavanlı bir mekandır. Mihraba paralel uzanan, yarım daire kemerli üç sıra sütunla dört sahna ayrılmıştır. Her sırada tamamı mermer malzemeli dörder sütun mevcuttur. Sütunlar profilli birer başlık ile kaidelere sahiptir. Ayrıca her kemer birbirine ahşap gergilerle bağlanmıştır. Kuzeybatıdaki sahnın diğerlerine göre daha geniş tutulmuştur (Fotoğraf 24).

Duvarlar çimento harcı ile sıvalı ve beyaz badanalı son derece sadece görünüşlü düz yüzeylerden ibarettir. Pencere dış kütledeki aynı düzen ve görünüşü sergilemekle birlikte bunlardan güneybatı duvarın güneydoğu yanındaki pencere farklı bir görünüş sergiler. Pencere açıklıklarından güneybatı duvarın güneydoğu kenarındaki hariç hepsi dış kütledeki ile aynı görünüşü yansıtır. Güneybatı duvarın güneydoğu kenarındaki pencere ise dış kütlede boyuna dikdörtgen bir açıklık şeklinde biçimlenir. Harime yönelen yüzeyi burmalı bir sütünce ile ikiye ayrılan kaş kemerli ikiz pencere şeklinde düzenlenmiştir. Kemer ayrıca üzengileri "S" şeklinde biçimlendirilmiş birer konsola oturtulmuştur. Sütünce silmeli birer başlık ve kaideye sahiptir. Başlık kısmı sırasıyla ön yüzü düz, alt kenarı iç bükey kavisli ve daha geniş düz yüzeyli ince bir silmeyle biçimlendirmiştir. Silmelerin altındaki yüzey ise dışa ve yukarı bakan uçları volütlü birer C kabartması ve bunun alt yandaki başlığın en alt kısmı ise akant yaprakları ile hareketlendirilmiş profil silmelerle

biçimlenmiştir. Kaide üst kenarı yüzeyleri silindirik bir silmeyle sonuçlanan kübik bir kütleden ibarettir. Sütunçe, biri ince biri kalın olmak üzere birbirine dolanarak aşağıdan yukarı yükselen silmeler halinde burgulu gövdeye sahiptir (Fotoğraf 25).

Fotoğraf 25. Harim güneybatı duvarındaki ikiz pencereden detay

Kuzeydoğu yanda kuzeybatı kenara yakın konumla dış kütledeki giriş ünitesine irtibatı sağlayan boyuna dikdörtgen bir kapı açıklığı yer alır. Kapı açıklığının hemen etrafında sıvasız yüzeylerde kesme taş malzemeli yarım daire kemerli yüzeyel bir niş dikkati çekmektedir. Bu da kapı açıklığının asli hâlinde esasen yarım daire kemerli açıklık şeklinde olduğunu düşündürmektedir (Fotoğraf 26). Güneybatı duvarda kuzeybatı kenara yakın konumla yarım daire kemerli iki kapı açıklığı mevcuttur. Bu açıklıklardan kuzeybatı uçtaki giriş ünitesine, güneydoğusundaki ise minareye irtibatı sağlamaktadır (Fotoğraf 27). Güneydoğu duvarda boyuna dikdörtgen üç dolap nişi mevcuttur. Mihrabın güneybatısında alt seviyede diğerlerine göre daha büyük dikdörtgen kesitli, çinisiz-düz sıvalı ve boyalı düz lentolu niş açılmıştır. Nişlerden her iki

kenardakinin yüzeyleri, bitkisel süslemeli küçük kare levhalar halindeki çinilerle kaplanmıştır (Fotoğraf 28). Ayrıca her ikisinin önünde iki mermer sütuna oturan mızrakucu formlu dekoratif birer kemer kütləsi bulunmakla birlikte kuzeydoğudakinin kemeri günümüze ulaşamamıştır. Sütunlar burgulu gövdelerle volütlü başlıklara ve silmeli kaidelere sahiptir. Güneybatıdaki kemerin yüzeyi de giriş ünitesinin kuzeydoğu yanındaki kemerde olduğu gibi yoğun bitkisel süslemeye sahiptir (Fotoğraf 29). Ayrıca kemerin iç kenarı dilimlerle, üzengileri ise C ve S kıvrımlı profillerle hareketlendirilmiştir (Fotoğraf 30).

Mihrap, güneydoğu duvar eksenine yerleştirilmiş, atnalı kemerli dilimli kavsaralı yarım daire bir niş şeklindedir. Nişin birbirine bakan her iki kenarına mermer malzemeli, silmeli başlık ve kaidelere sahip birer sütun yerleştirilmiş ve kemer üzengileri de bu başlıklara oturtulmuştur. Kemer üzengileri C ve S kıvrımlı profillere sahiptir. Kavsara alçı malzemeyle dolgulanmış sekiz dilimli bir görünüş sergiler (31).

Harim tavanının Ocak 2016 yılında çökmesiyle yeniden restorasyona başlanmıştır. Eserde mahfil, minber ve vaiz kürsüsü bulunmamaktadır.

Fotoğraf 26. Kuzeydoğu kanattaki giriş kapısı

Fotoğraf 27. Güneybatı kanattaki girişten ve minare kapsından detay

Fotoğraf 28. Güneydoğu kanadın kuzeydoğu köşesinde bulunan çini kaplı niş

Fotoğraf 29. Güneydoğu kanadın güneybatı köşesinde bulunan kemer kütesinin genel görüntüsü

Fotoğraf 30. Güneydoğu kanadın güneybatı köşesinde bulunan kemer kütesinden detay

Fotoğraf 31. Mihrap

Değerlendirme ve Sonuç

Cezayir’in Osmanlı Devleti’ne bağlı olduğu dönemde inşa edilen camilerin Anadolu örnekleriyle olan benzerlikleri dikkati çeker. Mimarideki etkileşim plan, kütle, malzeme-teknik, süsleme, mimari form ve biçimlerde karşımıza çıkar. İnşa edilen yeni camiler daha çok Anadolu’dan Cezayir’e göç eden Hanefî mezhebine mensup Türkler içindir ve var olan camiler maliki mezhebindeki yerel halk tarafından kullanılmaktadır. Böylece bu camiler, baninin zevk ve isteklerine göre inşa edilerek Anadolu’daki biçim ve formlar buraya taşınmıştır. Cezayir’deki ilk Osmanlı yapıları hakimiyete bağlı olarak sahil şehirlerindeki limanlara yakın yerlerde yoğunlaşır. Başkent Cezayir’deki Kasbah bölgesinde yerleşim ve mimari sahilden başlayarak kentin içine doğru yayılır. Mostaganem’in Türk hakimiyetine girmesiyle birlikte sahil şeridinde limana yakın kurulan Türk mahallesine bu dönemde Bâb-ı Âli (Ayn Sefra) denilerek imar faaliyetleri yoğunlaşmıştır. Vahran’ın İspanyollardan alınmasından sonra yoğun bir şekilde imar ve iskân faaliyetine girilmiş ve sahile hâkim tepeye bey sarayı inşa edilmiştir (Dursun, 1993, ss. 497-499; Harekât, 2006, ss. 136-138; Kavas, 2012, ss. 618-619).

Çalışmamızın konusunu oluşturan Berrani Camii, Cezayir’de Osmanlı hakimiyeti döneminde inşa edilen yapılardan biri olarak karşımıza çıkar. Yapının banisi ve inşa tarihiyle ilgili bilgiler veren kitabesi sağlam bir şekilde günümüze ulaşmıştır. Cami birçok onarım geçirmiş ve farklı dönemlerde başka amaçlar için kullanılmıştır. Eser, 1830 yılında Fransız hakimiyetinin başlamasıyla birlikte 1830-1839 yılları arasında Fransız askerlerinin konakladığı askeri kışla olarak kullanılmıştır. 1839 yılında “Saint Croix” veya “Kutsal Haç” adını alarak Katolik kilisesine dönüştürülmüştür (Ben-Hamouche, 2019, s. 1; Hac Saeed, 2015, s. 83; Farhi, 2017, s. 43). İncelememiz sırasında devam eden restorasyon çalışmalarında ahşap tavan örtüsü tamamen yenilenmiştir. Harim kütlelerinin kuzeybatısında bulunan bölümün sonradan mı eklendiği tam olarak tespit edilememektedir.

Berrani Cami güneydoğu kuzeybatı yönünde dikdörtgen planlı ve mihraba paralel uzanan kemerler silindirik gövdeli mermer sütunlarla taşınır. Üç sütun dizisiyle harim kütleleri dört sahına ayrılmıştır. Anadolu’da bu plan farklı dönemlerde birçok yapıda karşımıza çıkar. İlhanlılar döneminde Niğde valisi Seyfettin Sungur Bey, 1335 yılında kendi adını taşıyan bir cami inşa ettirmiştir. Ancak Sungur Bey Camii, büyük bir yangın geçirmiş ve günümüzdeki planı 18. yüzyılda şekillenmiştir. Kuzey güney yönünde dikdörtgen planlı harim kütleleri, doğu batı yönünde mihraba paralel atılım gösteren kemerlerle altı sahına bölünmüştür. Karamanoğulları beyliği döneminde inşa edilen Bor Hacı Hocenti Camisi 1410-1411 yılında inşa edilmiştir. Harim kuzey güney yönünde dikdörtgen planlı ve mihraba paralel beş ayak dizisiyle altı sahına ayrılmıştır. Karaman’ın Kazımkarabekir ilçesindeki Büyük Cami, 15. yy’da inşa edilmiş ve

kuzey güney yönünde dikdörtgen planlı harim mihraba paralel uzanan dört sahından oluşur. Konya'nın Ereğli ilçesine bağlı Kutören Kasabası'nda bulunan Kutören Camii, 1897 yılında inşa edilmiştir. Kuzey güney yönünde dikdörtgen planlı harim mihraba paralel uzanan dört sahından meydana gelir. Sivri kemerler ortalarda serbest sütunlara yanlarda ise duvarlara oturur ve ahşap kirişleme tavanlı bir harim kütesine sahiptir (Gabriel, 1962, ss. 32-41; Öney, 1989, s. 11; Şaman Doğan, 2003, s. 159; Dülgerler, 2006, ss. 28-103; Karpuz, s. 2009, c. 3, ss. 1808-1810).

Berrani Caminin güneybatı duvarının güneydoğu ucuna yakın konumla üst seviyede boyuna dikdörtgen boyutlu bir pencere açıklığı bulunur. Pencere, ortasında bulunan bir sütunçeye oturan iki kaş kemerle/ikiz pencereye dönüştürülmüştür. Aynı düzenleme Anadolu'da farklı yapı türlerinde birçok örnekte karşımıza çıkar. Osmanlı Beyliğinin erken döneminde Bursa'da 1365-1366 yılında inşa edilen Murat Hüdavendigâr Camii üst katının kuzey cephesinde ortadaki sütuna oturan iki kaş kemer ile ikiz pencere düzenlemesi ortaya çıkmıştır. Aynı düzenleme Karamanoğulları Beyliği döneminde inşa edilen 1409-1410 tarihli Niğde Ak Medresenin giriş bölümünde üst seviyedeki galerili kısımda da görülür. Bunun dışında 1417 tarihinde yenilenen Bursa Orhan Camii giriş revakının yanlarındaki iki sivri kemerin ortada sütuna oturduğu ikiz pencere düzenlemesinde görülür (Şaman Doğan, 2001, ss. 212-213; Özbek, 2002, ss. 39-45, 67-75; Aslanapa, 2011, ss. 222-224; Kuyucuoğlu, 2019, ss. 99-101, 159-161).

Cezayir camilerinde alçı, ucuz ve kullanımı kolay olduğu için tercih edilen malzeme olmuştur. Alçı süslemeler, mihraplarda, duvarlarda, kubbe gibi örtü sistemlerinin içlerinde, sütun ve paye gibi taşıyıcıların kaplamasında, kemer ve kirişlerin yüzeylerinde kullanılmıştır. Berrani Camii hariminde bulunan süs kemeri, Anadolu'da benzeri olamayan bir unsur olarak da karşımıza çıkar. Alçı süslemeler kazıma, kalıplama, malakâri ve ajur tekniğinde yapılmıştır. Alçı; ekonomik olmasının yanı sıra zamandan tasarruf ve mermer, taş, çini gibi malzeme yetersizliklerinin sonucunda tercih edilen bir iç dekorasyon malzemesidir. Ancak diğer malzemelerden farklı alçıya bağlı geliştirilmiş bir motif veya kompozisyon düzeni olmayıp tamamen taş ve çini gibi unsurlarda var olan motif ve kompozisyonlar kullanılmaya devam edilmiştir. Anadolu camilerinde alçı malzeme kullanımı, bol ve ucuz malzeme olması nedeniyle oldukça yaygındır. Anadolu'da özellikle küçük boyutlu camilerde alçı malzeme kullanımı yapının farklı yerlerinde görülmekle birlikte genel olarak mihraplarda yoğunlaşmaktadır (Alp, 1995, ss. 32-35; Karaçağ, 2002, ss. 20-21, 287; Aybek, 2011, ss. 15-34).

Mermer malzeme, Cezayir'de Osmanlı döneminde inşa edilen camilerde daha çok mihrap ve taşıyıcılarda görülür. Mihraplar, genel olarak mermer malzemeyle kaplanmıştır. İncelediğimiz yapının mihrabı da mermerdir. Harim

ile son cemaat yeri örtüsünü taşıyan sütunlar da mermer malzemedir. Ayrıca son cemaat yerinde görülen yüzeyi burgulu çifte sütun uygulaması Anadolu’da örneği olmayan bir unsur olarak karşımıza çıkar. Mermer malzeme kullanımı, Anadolu’da zengin mermer yatakları ve erişilmesi kolay bir malzeme olması nedeniyle oldukça yaygındır. Mihrap, 7. yüzyılın ikinci yarısından sonra cami mimarisinde kullanılmaya başlar ve 14. yüzyıl sonunda kible yönünü belirten bir unsur olarak mimarideki yerini alır. Başta cami olmak üzere mescit, türbe, kervansaray mescidi, medrese, dar-ül huffaz, dar-üz zikr gibi birçok farklı yapı grubunda kible tayini için kullanılmıştır. Anadolu’da harim mekânında girişten sonra doğal bir yön vurgusu içerisinde mihraba yönelim söz konusudur. Birçok yapıda mihrap önü bölümü, harimin diğer örtü unsurlarından farklı olarak kubbeyle örtülerek vurgulanmıştır. Mihrapta malzeme kullanımı bölge ve dönemlere göre farklılık göstermektedir. Bu dönemde Orta Anadolu mihraplarında taş kullanımı yaygınken diğer bölgelerde çini, çini mozaik, ahşap, mermer ve alçı gibi farklı malzeme kullanımları görülür. 15. yüzyıldan başlayarak inşa edilen camilerin çoğunda mihraplar mermer malzemelidir (Öney, 1989, s. 30; Bakır, 2000, ss. 27-31)

Türk dönemi Cezayir mimarisi, üç ana grupta toplanmaktadır. Bunlar dini mimaride camiler, sivil mimaride saraylar ve askeri mimaride kışlalar şeklinde gruplandırılabilir. Bu yapılar, strüktür ve planda abideviliği yakalamaktan ziyade işlevsel ve ekonomik gerçekliğe dayalı dönemin koşullarına göre biçimlenmiştir. Buna bağlı olarak elde edilmesi kolay ve ekonomik, alçı malzemeli süslemeler ve çini karolar oldukça yaygın kullanıma sahiptir. Berrani Cami plan ve strüktür bakımından son derece sade bir görünüme sahipken harimde görülen süs kemerleri ve müştemilat kapısı çevresindeki zengin alçı kompozisyonu dikkati çeker. Ayrıca son cemaat yerindeki helezonik gövdeli çifte sütunlar plastik etki yaratan unsurlar olarak karşımıza çıkar.

Kaynakça

- Alp, S. (1995). *Ahşap ve Alçı Süslemeciliğinde Çelebi Mehmed Dönemi Süsleme Repertuarı* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü. Ankara.
- Aslanapa, O. (2011). *Türk Sanatı*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Aybek, E. (2011). *Erken Dönem Osmanlı Camilerinde Alçı Süsleme Sanatı* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Trakya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü. Edirne.
- Bakır, Ö. (2000). *Onüç ve Ondördüncü Yüzyıllarda Anadolu Mihrapları*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- Ben-Hamouche, M. (2019, Nisan). Berrani Camii. 10.11.2023 tarihinde https://ar.wikipedia.org/wiki/%D9%85%D8%B3%D8%AC%D8%AF_%D8%A8%D8%B1%D8%A7%D9%86%D9%8A adresinden erişildi.

- Berrani Camii Konumu. 07.02.2024 tarihinde
<https://www.google.com/maps/place/Mosqu%C3%A9+El+Berrani/@36.7844104,3.0557094,15z/data=!4m6!3m5!1s0x128fb3b60619c1d7:0xc6e43a4c212cf67218m2!3d36.7844104!4d3.0557094!16s%2Fg%2F11kjl1h23?entry=ttu>
 adresinden erişildi.
- Devoulx, A. (1870). Les Édifices Religieux De L'ancien Alger. *Revue Africaine*, XC, 234-237.
- Dursun, D. (1993). Cezayir. *İslam Ansiklopedisi* içinde (C. 7, ss. 497-499). İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Dülgerler, O. N. (2006). *Karamanoğulları Dönemi Mimarisi*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Farhi, F. (2017). *Osmanlı Döneminde Cezayir'deki Osmanlı Camileri ve Yapıları*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ziane Achour Üniversitesi. Djelfa.
- Gabriel, A. (1962). *Niğde Türk Anıtları*. Ankara: Bengi Matbaası.
- Hac Saeed, M. (2015). *Osmanlı Döneminde Kasbah Camileri, Tarihi, Rolü ve Mimarisi Yapıları* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Cezayir Achour Üniversitesi. Cezayir.
- Harekât, İ. (2006). Müstegânim. *İslam Ansiklopedisi* içinde (C. 32, ss. 136-138). İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Karaçağ, A. (2002). *Beylikler Devri Mimarisinde Alçı Süslemeler: Metin -1*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü. Konya.
- Karpuz, H. (2009). *Türk Kültür Varlıkları Envanteri: Konya 42, I-II-III*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Kavas, A. (2012). Vehrân. *İslam Ansiklopedisi* içinde (C. 42, ss. 618-619). İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Kuyucuoğlu, F. (2019). *Karamanoğulları-Osmanlı Siyasi ve Kültürel İlişkileri: Niğde Ak Medrese* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Öney, G. (1989). *Beylikler Devri Sanatı XIV-XV. Yüzyıl (1300-1453)*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- Özbek, Y. (2002). *Osmanlı Beyliği Mimarisinde Taş Süsleme (1300-1453)*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- Şaman Doğan, N. (2001). Bursa Murad Hüdavendigar Cami ve Niğde Ak Medresenin Düşündürdükleri. M. Denктаş ve Y. Özbek (Ed.), *Prof. Dr. Zafer Bayburtluoğlu Armağanı Sanat Yazıları* içinde (ss. 211-220). Kayseri: Kayseri Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayınları.
- Şaman Doğan, N. (2003). Bezemeye Bakış: Anadolu'da İlhanlı İzleri. *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 20(1), 150-166.
- Tütüncü, M. (2013). *Cezayir'de Osmanlı İzleri (1516-1830) 314 Yıllık Osmanlı Hakimiyetinde Cezayir'den Kitabeler, Eserler, Meşhurlar*. İstanbul: Çamlıca Basım Yayın.